

Spørg ”Skautrup”

Sædvanen tro – bringer vi et par af de mange spørgsmål, vi har fået i årets løb – sammen med vores svar:

Luftsyn

I Esbjerg Folkeblad kunne man den 1. dec. 1897 læse følgende:

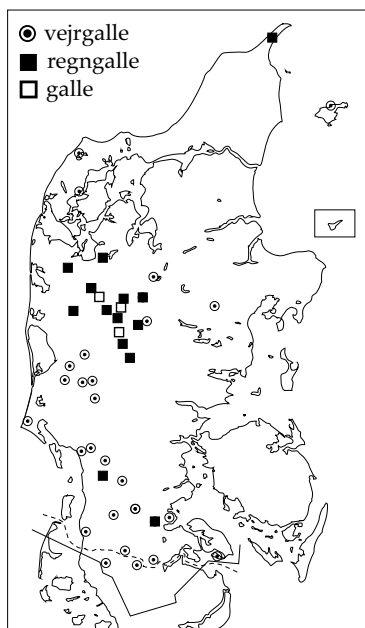
Luftsyn. Et stort, mørkt, buelignende Himmellegeeme blev Torsdag Eftermiddag set af Beboere paa Færø. Buen hvilede paa Himlen i NB. til SO. og havde en Bredde som en Regnbue, men var ikke mangefarvet som denne, derimod fulsort. Fænomenet, der tog sig ret ejendommeligt ud, varede kun nogle faa Minutter. „Vejrgol“ kaldes et saadant Luftsyn af ældre Søfolk.

Jeg har ledt forgæves efter ordet *Vejrgol* i adskillige nye og ældre ordbøger og har spurgt en af landets vidende maritimhistorikere og såmænd også DMI. Nu vil jeg spørge jer på Jysk Ordbog, om I måske kender betegnelsen *Vejrgol*, og om I måske endda kan give en beskrivelse af fænomenet.

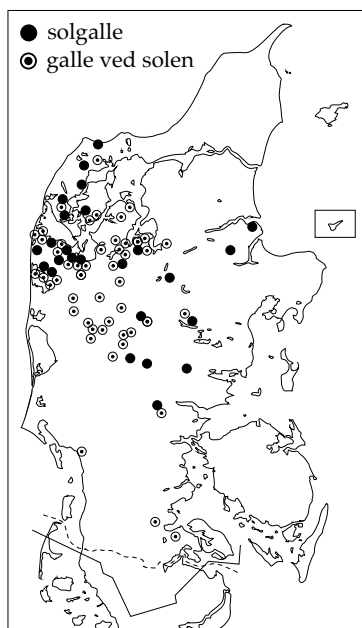
Svar:

Det er uden tvivl en *vejrgalle*, folk har set på himlen. Ordet *galle* (herude i Sydvestjylland udtalt *gålj-* og derfor gengivet *-gol* i den gamle notits) var bevaret i de ældre jyske dialekter i et stort vest- og sønderjysk område – dog sjældent som usammensat ord, oftest som sidsteled i sammensætningerne *vejrgalle* og *regngalle* (se kort 1, genoptrykt fra *Ord & Sag* 19). Ordet kan følges tilbage til oldislandsk *galli*, hvor det betyder ”fejl, mangel, skavank”; det betegner, at noget er forkert, galt, ”i vejen” – i det aktuelle tilfælde ved en regnbue: der ses kun en stump af den, farven er forkert el. lign.

Det kunne også være solen, der var noget galt med, nemlig at der viser sig én eller to bisole ved siden af den, og så hedder det (men nu i nord- og østligere jyske egne) en *solgalle* eller bare en *galle ved solen* (se kort 2, ligeledes genoptrykt).

Kort 1. Vejr- og regngalle

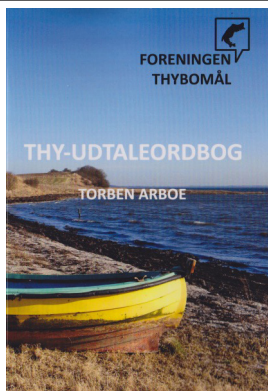

Kort 2. Solgalle, galle ved solen

Galle er naturligvis beslægtet med dansk *gal* (= forkert, skør), og begge dele hænger sammen med det ældre danske (fx holbergske) ord *galen*. Det rækker tilbage til oldislandsk *galinn*, som er en participium-form af *gala* (= gale; men her i sidebetydningen ”forhekse, i kraft af sang-magi”); en *galle* er altså fra gammel tid opfattet som noget forgjort – og derfor uhyggeligt.

Fortidens landbefolkning og især søfolk var i langt højere grad end nutidens mennesker afhængige af vejret. Så de har bestandig taget varsler om kommende vejr af ikke mindst himmelfænomener, og her er de forskellige *galler* er et godt eksempel: de har alle varslet ustadigt (blæsende og regnfuldt) vejr. Ligesom man fx sagde, at *når solen går ned i en sæk, står den op i en bæk*.

Om andre betegnelser for regnbuestumper og bisole, se *Ord & Sag* 19 (1999) s. 43 ff.

Foreningen Thybomål har netop udgivet en ny ordbog, *Thy-udtaleordbog*. Det er en videreførelse af *Miniordbog over Thybomålet* fra 2016, hvor grundlaget var værker af digtere fra Sydthy. I den nye ordbog er videre inddraget dels digtere fra Nordthy, dels ordlister indsendt af andre thyboer. Thy-udtaleordbogen omfatter ca. 6200 ord og udtaleformer, sådan som digterne m.fl. har skrevet dem. Den er opdelt i en afdeling fra thybomål til rigsdansk og fra rigsdansk til thybomål, desuden en indledning med en systematisk beskrivelse af de udtaleforhold, ordbogen viser.

Bogen er på 192 sider og kan købes hos Foreningen Thybomål: www.foreningenthybomaal.dk